

Szabó Mátyás*

„Mert ahol a kettő nem egy, hanem kettő, ott a kettőt együtt sem lehet egy néven, hanem csak mind a kettőnek a nevének nevezni”

Mintául szolgált-e a svéd–norvég unió az osztrák–magyar dualista államkapcsolatra nézve?

1. Bevezetés

Az Ausztria és Magyarország közötti közjogi viszony értelmezése erősen próbára tette a korabeli államjogi és nemzetközi jogi szcénát. Ferdinánd Gejza címben idézett sorai² is rávilágítanak, hogy a dualista monarchiák esetében kardinális kérdésnek számított, hogy az adott államalakulatban ténylegesen két államszemélyiség létezik-e, és ha igen, ezek miképpen tudnak a nemzetközi kapcsolatokban egységesen megjelenni.

Az osztrák–magyar államkapcsolat természetére nézve az osztrák és a magyar közjogi irodalom, illetve politikum sem együtt, sem egyenként nem tudott egybehangzó álláspontra jutni. Nehéz is lenne a kiegyezési törvények hatálybalépésétől a Monarchia felbomlásáig eltelt bő fél évszázadra nézve egységes megállapításokat tenni, hiszen máshogy látták azt a gyakorló politikusok és a jogtudósok 1868-ban, 1879-ben, 1904-ben, vagy az 1907. évi gazdasági kiegyezés után. A német államtudomány hatása, a nemzetközi jog fejlődése mellett új értelmezési kereteket nyújtott a magyar pozitivisták dogmatikai iskola felfogása, azonban a kérdést politikai események és afférok is fessegették, úgymint a cseh dualista törekvések,³ a vám- és kereskedelmi szövetség tízévenkénti újratárgyalásai (és a tárgyalások kudarcai),⁴ Bosznia-Hercegovina közigazgatási cessziója, majd annexiója,⁵ a híres kőszegi királyi beszéd,⁶ vagy Ferenc Ferdinánd házassági nyilatkozata.⁷

Összességében az osztrák–magyar államkapcsolat értelmezési lehetőségeit az államszövetség és szövetségi állam vagy a fejedelmi uniók (perszonálunió–reálunió), illetve ezek altípusai jelentették. A magyar és az osztrák jogtudomány is az értelmezési keretek széles palettáját vonultatta fel, az államszövetségtől, az intézményes perszonálunió és a reálunió át a monarchikus szövetségi

államig és összállamig.⁸ Az utókor az Osztrák–Magyar Monarchiára a Svéd–Norvég Unióval egyetemben – persze nem kivétel nélkül – reálunió eseteként emlékezik.

Értekezéstervezetem műhelyvitáján az a kérdés merült fel, hogy látok-e párhuzamot, analógiákat az egykori Svéd–Norvég Unió és az Osztrák–Magyar Monarchia között. Mivel Svédország és Norvégia kapcsolata a kiegyezéshez vezető úton is meghatározó és – többek között Deák Ferenc által is – hivatkozott példa volt, érdemesnek tartottam a két dualista monarchiát összehasonlítani. Hiszen Deák 1861. évi országgyűlésen megfogalmazott felirati javaslata okkal veti fel annak a lehetőségét, hogy a két unió hasonlósága okán a kiegyezést követően is hatott egymásra.⁹

Eleve az 1867. évi XII. törvénycikk és az osztrák *Delegationsgesetz* szövege is számos lényeges ponton eltért egymástól.¹⁰ Míg a magyar törvény két szuverén állam egy fejedelem alatt védelmi célra történő önkéntes szövetségét értette, addig az osztrák törvény összállamról (Osztrák Monarchia) szólt, és inkább a *Staatenstaat*, vagy kebeles unió államkapcsolatnak volt megfeleltethető. A következő évtizedekben is az osztrák közjogászok fősodra tendenciózus elméleteikkel (a fejedelem szuverenitása, *sui generis* birodalom, a delegációk mint birodalmi parlament stb.) a magyar államszemélyiség belügyi aktusokra történő korlátozásával a birodalomnak közjogi minőséget igyekeztek tulajdonítani.

Felmerül a kérdés, hogy a tagadhatatlanul számos meglehetősen hasonló magán viselő svéd–norvég és osztrák–magyar uniók között csupán analógiák, történeti párhuzamok fedezhetők fel, vagy analóg jogintézmények, hatások, esetleg mintaátadás is? Mindez azért sem érdektelen, mert mindkét unió számára kardinális kérdést jelentett, hogy miként képesek a nemzetközi kapcsolatokban megjelenni. Egyúttal az is felmerül, hogy egy összállam két részéről (birodalomrészek, birodalomfelek, birodalom két állama), vagy két állam alkotta unióról, társulásról van-e szó?

2. Fejedelmi uniók

Ha a svéd–norvég és az osztrák–magyar államkapcsolatot azon előfeltevés mentén vizsgáljuk, hogy mindkettő reálunióknak tekinthető, akkor elsőként a monarchikus uniók típusait kell felidézni. A perszonálunió és a reálunió fogalmak a fejedelmi uniók két típusát képezik, és a 19. században is gyakran használta őket az államjog és a nemzetközi jog. Ezek jogilag nem éppen szerencsés fogalmak, hiszen nehezen meghatározható a mögöttük meghúzódó jogi tartalom. A fogalmak jelentéstartalma másfél évszázad alatt számos változáson átesett. A fogalom történelmi fejlődését elhagyva, általában azt szoktuk mondani, hogy a perszonálunióban csak a fejedelem vagy a monarcha személye az, ami kapcsolatot teremt az uniált államok között, reálunió esetében pedig valamilyen intézményt, tényt vagy jogi tárgyat (az unió reálját) szoktuk keresni, azonban erre a bizonyos reáléra egységes meghatározást adni nagyon nehéz. Tehát sokkal inkább gyűjtőfogalomról,

* Szabó Mátyás PhD, tanársegéd, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Államtudományi és Nemzetközi Tanulmányok Kar, Állam- és Jogtörténeti Tanszék, ORCID: 0000-0003-1097-0687

mint jogi műszóról van szó, amivel sokkal inkább az államkapcsolat ténye fejezhető ki, mintsem a kapcsolatnak a tényleges természete.

Mindenekelőtt érdemes a fogalom eredetét megvizsgálnunk. A perszonal- és reálunió fogalmát valószínűleg elsőként Johann Stephan Pütter használta az *Institutiones iuris publici germanici* című művében (1770), ahol államok kapcsolatát írta le *Personalverbindung* és *Realverbindung* értelemben, latin szavakat használva (*personalis unio*, *realis unio*), azonban itt még nem volt ezen fogalmaknak jogtechnikai tartalma. 1777-ben viszont már *persönliche Vereinigung*ról (személyes egyesülés) és *Realverbindung*ról (valós kapcsolat) ír.¹¹ Míg a perszonalunió Pütter az egy fejedelem alatti tisztán személyi összeköttetést – amelyben az államok elkülönülten alaptörvényekkel bírnak (pl. Magyarország és Csehország, vagy Nagy-Britannia és Hannover viszonya kapcsolata) – értette, addig a reálunió fogalmi körébe vont különböző típusokat, mint az egyenlőtlen kapcsolatban az uniált állam bekebelezésének esetét (a későbbi kebeles, vagy inkorporatív unió), illetve az egyenlő alapon összeállt államok unióját is, utóbbiak között különbséget téve azok függő, vagy független státusza, illetve a kapcsolat létrejöttének módja szerint.¹²

Tehát a reálunió már Pütter idején is gyűjtőfogalomnak volt tekinthető, és a személyes összeköttetésnél szorosabb fejedelmi uniókat foglalta magában. A perszonal- és reálunió fogalmára, elkülönítésére nézve – vagyis arra a kérdésre, hogy mi képezte az unió alapját – Püttert követően a fejedelmi uniók értelmezési keretei számos változáson estek át. Knüber már a perszonalunióknak időleges, míg a reálunióknak tartós jelleget tulajdonított, míg Jordan a perszonaluniót esetlegesnek és feloszthatónak, a reáluniót fundamentálisnak és maradandónak tartotta. Oppenheim a vizsgálódást az uniót létrehozó tényre terjesztette ki, így a fejedelmek (*uniones ex iure imperii*) és a szerződés (*unio ex iure societatis*) által létrehozott uniókat tárgyalja. Az 1840-es években Karl Salomon Zachariä már annak a kérdésnek tulajdonított nagyobb súlyt, hogy az államkapcsolatról rendelkeznek-e valamilyen alapszerződés,¹³ mindez egyébiránt Karl von Rotteck felfogásával is egybecseng, aki Deák Ferenc és Csengery Antal gondolkodásmódjára is komoly hatást gyakorolt.¹⁴

Tendenciózus felfogás volt Wenzel Lustkandlé, aki az inkorporált uniót és a reáluniót majdhogynem szinonimaként kezelte, ilyen szempontból igyekezett a reáluniót Ausztria és Magyarország kapcsolatára ráerőltetni. Majd pedig abból is látjuk azt, hogy milyen problémás a fejedelmi uniók fogalma, hogy a magyar államjogászok a perszonaluniót is különböző jelzőkkel voltak kénytelenek ellátni, illetve a reálunió szabatos kifejezése sem szorítható egyetlen műszóra, hanem egyre inkább definíciószerű tételekben volt kifejezhető. A közjogi munkákban a 20. század elejére, a 19. század második felére azért már megjelenik a tiszta perszonalunió, intézményes perszonalunió, illetve a Jellinek-féle reálunió fogalom.

A magyar politikum azért sem törekedett a fejedelmi uniók nyújtotta terminológián felülemelkedni, mert a Lustkandl-féle reálunió fogalommal szemben az osztrák–magyar államkapcsolat államszövetségi (konföderatív)

jellegét a perszonalunió fogalmával igyekezett kidomborítani. Amikor már annyi körülrással, kikötéssel kell a szabatoság jegyében ellátnunk, hogy már nem is nevezhetjük tulajdonképpen fogalomnak. Jellinek a reálunió tartalmát úgy határozta meg, hogy a közös intézmények mellett jogilag akart közös uralkodóra utaljon az államokat összekötő alapszerződés vagy törvény. A fejedelmi uniók fogalmának tarthatatlanságára rámutatott Concha Győző is: „Hazai felfogásunk e részben üres jelszavak, nem elemzett szólamok terrorizmusa alatt áll, melyet a pártellentétek még inkább szítanak”.¹⁵

Eredeti vállalkozásnak tekinthetjük egy svájci magyar jogszociológus, Máday Andor kísérletét, aki az 1910-es években már odáig jutott, hogy a fejedelmi uniók fogalma kiüresedett, és azokat teljesen el kell vetni. Ezen felfogás szerint a perszonalunió annyit jelent, hogy két vagy több állam között nincsen semmilyen államkapcsolat, hiszen az összeköttetést csupán a monarcha fizikai személye képezi. Ezzel ellentétben Máday szerint bármilyen csekély monarchikus államkapcsolat, már *eo ipso* reáluniót jelent, és így lehetetlen, hogy az államkapcsolatoknak egy sajtószerű fajtaját képezze.¹⁶ A vizsgálódás végén Máday a Monarchiát államszövetségnek minősítette.

3. Történelmi párhuzamok

Svédország és Norvégia kapcsolatának és alkotmánytörténeti aspektusainak bemutatására ebben az írásban csak szűk keretek között kívánok kitérni, hiszen azt nemcsak Thallóczy Lajos korabeli összehasonlító tanulmánya elemzte mélyrehatóan,¹⁷ hanem az újabb történeti,¹⁸ jogtörténeti¹⁹ tanulmányok is.

Svédország–Norvégia és az Osztrák–Magyar Monarchia között számos történelmi párhuzamot fölfedezhetünk. Évszázados tartományi vagy alávetetti viszonyt követően Norvégia 1814-ben alkotmányt nyert, amit az 1848-as, vagy az 1867-es fejleményekkel is össze lehet hasonlítani. Aztán a tulajdonképpen közössé váló svéd külügyminiszter és külügyi szolgálat, a svéd királyi külügyminiszter megbízott minisztere lesz Norvégiának. Az államfő Svédországban lakik, Stockholm dominanciája Bécs szerepével vet fel analógiát: Stockholmban van a királyi székhelye, és általában: Norvégiának ebben az unióban másodhegedűs szerepe van.²⁰ De hogyha megnézzük a svéd miniszteri államtanácsot, ami egy svéd kormányzati szerv, ami királyi prerogatívák esetében döntés-előkészítő szerepet játszott, azt látjuk – ami 19. századi általános tendencia –, hogy innen egy vegyes államtanácshoz, ahol norvég államtanácsosok is részt vesznek, kerülnek át bizonyos ügykörök.

Hogyha szorosabban is megnézzük a svéd–norvég államkapcsolatot, azt a közös uralkodó és a személyéből következő közös ügyek határozzák meg. A közös ügyeket egy uniós akta szabályozza, ami szűken szabott célokra alapítja a kapcsolatot. Eszerint Svédországot és Norvégiát csak a két állam függetlenségének külellenség ellen való és belső béke tekintetében szükséges megoltalmazása köti össze. Tehát egy államunióról beszélünk, a két állam te-

kintetében független belső igazgatással, külön államterülettel, külön állampolgársággal, ez kétségtelenül Ausztria–Magyarország esetével is összecseng, akárcsak a közösügyi kvóták. A svéd államtanács és a vegyes államtanács inkább hasonlíthatnánk az osztrák Újabb Államtanácshoz (Jüngerer Staatsrat), amit csak 1868-ban szüntett meg Ferenc József. Tehát innen egyre több ügy került át egy vegyes államtanácshoz.

A két állam, Svédország és Norvégia között kereskedelmi szerződés állt fenn (*Mellomriksloven*), ez az Ausztriával tízévenként megkötött vám- és kereskedelmi szerződéseinkhez és az abban foglalt ügyekhez hasonlítható. Szintén említhetjük a helytartó intézmény megszüntetését, a királyi jogköreinek fokozatos szűkítését és átutalását a vegyes államtanácshoz. Itt is érdemes felidézni Máday elméletét, aki hangsúlyozta, hogy a királyi felségjogok – ha nem is kiüresednek –, háttérbe szorításával egyidejűleg a reálunió is egyre inkább értelmét veszítette.

Egy – végül az unió felbomlását eredményező – alkotmányos válság 1894–1905 között szintén a történelmi hasonlóságok közé sorolható. Norvégia megtagadta a külügyi szolgálat finanszírozását, ezt egyébként a mi közjogászaink is több ízben pedzegették, az osztrákoknak pedig viszonyítási alapot és állandó félelmet jelentett, hogy Ausztria és Magyarország között is fennállt 1897 és 1907 között egy ilyen *ex lex* állapot, amikor is a vám- és kereskedelmi szövetséget nem sikerült megújítani. Ebben nagy fontosságú rendelkezések is voltak, tehát ez ismerte el például az 1867 előtt megkötött nemzetközi szerződések hatályát, a közös államterületet, konzuli ügyeket, ilyen módon a külügyi szolgálatot is érintette, és ezt az 1908. évi XII törvénycikk állította helyre.²² Magyar közjogi vívmányt jelentett az 1907. évi gazdasági kiegyezésben, hogy Magyarország ettől fogva önálló szerződő félként is megjelenhetett az autonóm ügyekben. Azt tapasztaltam a tárgyalások jegyzőkönyveit tanulmányozva, de az országgyűlési felszólalásokban is, hogy rendre hivatkozási alap a svéd–norvég államkapcsolat, mert a magyar fél több konföderatív elemet vélt benne felfedezni. Illetve a svéd–norvég unió pusztán megnevezése is ilyen elem.

4. Mintázatok, párhuzamok, analógiák?

A fent említett alkotmányos válság időszakában reformbizottsági munkálatok zajlanak Svédország és Norvégia között az unióakta újratárgyalására. Azonban Thallóczy

Lajos szerint erre a svéd–norvég közjogi reformfolyamatra éppen az osztrák–magyar példa gyakorolt hatást. Tehát ott is a közös külügyminiszter, valamiféle delegáció, közös minisztérium felelősségre vonása, illetve egyáltalán a tanácskozásnak a ténye Thallóczyt a 67-es reformbizottságra emlékezteti.²³ De ha azt keressük, hogy a mi delegáltjaink, országgyűlési képviselőink mit láttak ebben a Svéd–Norvég Unióban, illetve esetlegesen az unióakta revízióját célzó reformtörekvésekben, akkor én az unió megnevezését („Svédország és Norvégia”) tudnám kiemelni, az önálló konzuli szolgálat szervezését, illetve a nemzetközi szervezetekben való külön képviseltetést.

A Svéd–Norvég Unió címere 1814–1844²¹

4.1. Az Osztrák–Magyar Monarchia megnevezés

Elsőként az unió megnevezéséről szólnék. Számos alkalommal felmerül, hogy az Osztrák–Magyar Monarchiát Ausztria és Magyarországnak kellene nevezni, még a közös ügyek tekintetében, tehát európai kongresszusokon is. Nagy Ernő Joseph Ulbrich alkotmányjogi tankönyve recenziójában egyenesen azt írja 1883-ban, hogy a többes számot, a kettős államfői minőséget olyan módon kellene érvényre juttatni, kifejezni, hogy az Osztrák–Magyar Monarchia helyett az „Osztrák–Magyar Monarchiák” kifejezéssel kellene nevezni Ausztriát és Magyarországot:

„E szó monarchia nem az uralkodó személyére, hanem az államra vonatkozik és olyan államalkotatot jelent, melyben a főhatalom egy fizikai személy birtokában van. Márpedig uniónkban két ilyen állam van. Úgy hogy a fentebbi szólamban a többes számot szintén ki kellene fejezni, t. i. osztrák–magyar monarchiák. Természetesen, ha egység nincs, annak feléről sem lehet szó.”²⁴

Szilágyi Dezső 1885-ben egy országgyűlési felszólalásában az ausztriai esküdtszéki rendszer behozása kapcsán felszólaló képviselő, Kőrösi Sándor beszédére reagálva

értekezett a Monarchia jelentéséről. Kőrösi úgy fogalmazott, hogy „a velünk egy Monarchiát képező Ausztriában is esküdszéki rendszer működik”. Ebből alakult ki vita, és Szilágyi Dezső végül is azt hangsúlyozta, hogy az Osztrák–Magyar Monarchia kifejezés nem egy államot, hanem Ausztria és Magyarország közötti kapcsolatot és viszonyt jelöli, illetve fejezi ki. Mert ha az Osztrák–Magyar Monarchia állam volna, akkor felmerülne annak a veszélye, hogy ez az osztrák vagy a magyar államszemélyiséget lerontja. Tehát az 1867. évi XII. törvénycikk és az 1868. évi november 14-i kézirat bizonyos tartalmi elemeivel országgyűlési képviselőink sem elégedettek.²⁵

Aztán Ferdinandy Gejza érintette a kérdést, aki szinte az összes Monarchiára utaló fogalommal elégedetlen volt. Ferdinandy az „Osztrák–Magyar Monarchia”, az „Ausztria–Magyarország” kifejezéseket is tökéletlennek tartotta.

„Az »Ausztria–Magyarország« is tökéletlen, s egyedül csak az »Ausztria és Magyarország« kifejezés lehet helyes, épen úgy, mint »Svédország és Norvégország« is hasonló módon nevezik magukat együtt.”²⁶

És a magyar kormányzat ügyében is találunk példát arra, hogy az Ausztria és Magyarország megnevezést hiányolják az európai kongresszusokról, kongresszusi okmányokból. Példaként tudom említeni a M. Kir. Igazságügyminisztérium egy 1906-ban kelt átiratát, amiben a miniszter azt pedzegeti, hogy az Európai Dunabizottságban, ami a közös ügy–közös érdekű ügyek határán ingadozik, hogy külön Ausztriának és Magyarországnak kellene képviselést nyernie.²⁷

Honnan származik ez az Osztrák–Magyar Monarchia kifejezés? Ezt először Ferenc József 1868. november 14-i legfelsőbb kéziratában olvashatjuk. Úgy rendelkezik ez a kézirat, egyébként a *Magyarországi Rendeletek Tárában* is kiadjuk, tehát a jogrendünk részévé válik – hogy az Osztrák–Magyar Monarchia és az Osztrák–Magyar Birodalom megnevezések váltakozva használhatók a „kormányom alatt alkotmányosan egyesült királyságok és országok” együttesének kifejezésére, főleg a nemzetközi szerződések tekintetében. Ezzel kapcsolatban azt látjuk, hogy az 1890-es évekre a külügy-minisztérium kidolgozott államjogi jegyzeteket, feldolgozandó az addig végbement változásokat, és azt is rögzíthetjük, hogy az „Osztrák–Magyar Birodalom” teljes mértékben eltűnik a gyakorlatból, illetve az Ausztria–Magyarország ellen is tiltakozik a magyar kormányzat. Ez a kézirat egyébként, ez érdekesség volt számomra, nem feltétlenül tükrözte Ferenc József a személyes meggyőződését.

A reálunióról mint hárompólusú rendszerről az is él a felfogásunkban, hogy a császár és királynak nagy befolyása volt, gondolhatunk a Fejérváry kormány kinevezésére, gondolhatunk akár 1914-ben a Szerbia ellen megfogalmazott hadüzenetre. De itt például azt látjuk, hogy előzetesen a közös minisztertanácsban és a két kormány tárgyalta meg a kézirat tartalmát. Karl Auerpsereg osztrák miniszterelnök hagyatéka kifejezetten fel is említi, hogy amikor Ferenc József a magyar álláspontot megismerte, felháborodott, és nemtetszését nyilvánította, viszont végül

szinte egy az egyben egy Andrássy-féle *promemoria*²⁸ az, aminek a tartalmi elemeit áttűtetik ebbe a legfelsőbb kéziratba. Arra is kíváncsi voltam, hogy ezt a *promemoriát* az osztrákok rendre hivatkozzák az 1900-as években. Andrássy hitet tett a birodalmi egység és a birodalmi gondolat mellett, tehát erre hivatkozva – ez ellentmondás egyébként – akarták a kereskedelmi ügyeket például közös ügygké tenni, és Ferenc Ferdinánd megbízásából egy föderális közjogi reformot végrehajtani.

Azt feltételeztem, hogy Andrássy 1868-ban az „Ausztria és Magyarország” megnevezés mellett kardoskodott. Végül is elolvastva ezt a feljegyzést nem erről volt szó, hanem éppen ellenkezőleg, Andrássy kifejezetten elutasította az „Ausztria és Magyarország” megnevezést. Abból indult ki, hogy amikor meg kellett határozni az együttes nevet (*kollektive Bezeichnung*), erre nézve két elvet rögzít az 1867. évi XII. törvénycikk: kifelé a birodalmi eszmét fenn kell tartani (tehát olyan fogalmat kell keresni), és a Monarchia mindkét részének államjogi állását pedig el kell hogy ismerje.²⁹

Andrássy úgy gondolkodott, hogy mindez csak úgy lenne lehetséges, hogy ha Ausztriát „Erbländer”, vagy „Örökös tartományok” néven neveznék meg, ezért aztán Ausztriára nézve javasolta a „Német–Szláv országok” – ugye ez a Birodalmi Tanácsban képviselt országok és királyságoknál is szerényebb –, míg Magyarország részére a „Szent Korona Országai” megnevezést.³⁰

Egyébként elismeri és kijelenti, hogy Magyarországon, a magyar közjogi gondolkodás egyedül az „Ausztria és Magyarország” megnevezést tartja helyesnek, de az „Svédország és Norvégia” viszonyához vezetne, vagy abból olyan módon következhetne a kiegyezési törvények végrehajtása, amit ő nem tart eléggé szoros kapcsolatnak a közös biztosság fenntartásához. Ide vonatkoztatva Andrássy azt is kikötötte, hogy az összbirodalmi eszme (*Reichsidee*) a magyar korona abszorpciójának kizárásával valósulhat csak meg. Ezért aztán az „Osztrák–Magyar Monarchia” és az „Osztrák Magyar Birodalom” megnevezéseket javasolta.³¹

4.2. Önálló külügyi szervezet

A konzuli organizmus közösségét régóta, már jóval a századfordulós válságot megelőzően tagadták a norvég közjogászok, de a konzuli tisztviselők, mint Thallóczy rámutat, tényleg közös szervezetet alkottak.³² Ezzel együtt a szabályozás nyomát az unióaktákban nem találjuk, így kevésbé beszélhetünk jogi minta átvételéről.

Magyar részről már 1868-ban felmerül a külön képviseltes gondolata. Tisza Kálmán egy nagyváradi értekezleten felvetette az 1867. évi XII. törvénycikk módosítását, egyúttal javasolta, hogy szűnjenek meg a közös minisztériumok és a delegációk.³³ A pragmatikus ügyeken kívül eső tárgyakban működő nemzetközi szervezetekben a külügyminiszter is elismerte a külön képviseltes létjogosultságát, amit kancelláriarendelethez foglalva ki is adott.

Azt tapasztaltam, hogy ez már az 1880-as években felmerült, ennek az lehetett az oka, hogy 1878-ban (ez ke-

vésbé számít ismertnek egyébként) a magyar kormány felmondta a vám- és kereskedelmi szövetséget, de szinte azonnal sikerült is megújítani. Ott, mivel ez tartalmazta a konzuli ügyeket, magyar közjogászok például Kiss István,³⁴ már felvetette azt is, hogy a szövetség felbomlásával Magyarország jogot formálhat magyar királyi konzulátusok felállítására, magyar királyi konzulok kiküldésére.

5. Összegzés

Összességében azt mondhatjuk, hogy a magyar közgondolkodás Norvégia helyzetét irigyelte, ezért a konföderatív elemeket igyekezett Magyarországra értelmezni. Az államjogi intézményeket tekintve álláspontom szerint nem mondhatjuk mintaadónak a Svéd–Norvég Uniót. Az unió megnevezés nemzetközi szerződésekben hivatalosan nem szerepel, tehát ezt Andrássy ki is mondta, azonban a kereskedelemügyi minisztérium az 1890-es évekre gyakorlatilag közjogi revizor szerepébe bújik, és átiratok tömegével abajgatja a külügy-minisztériumot, sok egyébként arra vonatkozik, hogy Osztrák–Magyar Birodalom, az Osztrák–Magyar Monarchia kormánya, vagy az osztrák–magyar kormány nem megfelelő kifejezések.

SZABÓ, MÁTYÁS

„Denn wo die beiden nicht eins, sondern zwei sind, können die beiden nicht mit demselben Namen genannt werden, sondern mit dem Namen beider“

War die schwedisch-norwegische Union ein Modell für das österreichisch-ungarische dualistische Staatsverhältnis?

(Zusammenfassung)

Während des Bestehens der ehemaligen Österreichisch-Ungarischen Monarchie hat die Frage des Rechtsverhältnisses zwischen Österreich und Ungarn und die Natur der Staatenverbindung die heimischen und österreichischen Staatsrechtstheoretiker bzw. Politiker geteilt. Die Monarchie wurde von der damaligen Rechtswissenschaft und Politik hauptsächlich als eine Realunion charakterisiert, was sogar die Möglichkeit von Parallelen zur schwedisch-

Visszatérve a konzuli képviseltetésre, a magyar fél belátta, hogy önálló külügyi szervezet helyett érdemesebb a cs. és kir. közös szervezetben a magyar befolyást hatékonyabban érvényre juttatni. A magyar delegáltak törekvései elérték azt, hogy a cs. és kir. Konzuli Akadémián kötelezővé vált a magyar nyelv oktatása, aminek az volt a célja Károlyi Árpád és Thallóczy Lajos programjában, hogy végül majd az osztrák jelöltek is magyar nyelven tegyék le a vizsgát magyar államjogból. A magyar vallás és közoktatásügyi miniszterek átirataira tekintve egyébként ez egy sikertörténet. A magyar kormány legforróbb elismeréseit tolmácsolja a cs. és kir. külügy-miniszternek; egy magyar delegált részt vett ezeken a vizsgákon, és nagy meglepéssel konstataulta a sikeres számadást az államjogi ismeretekről.

Összességében azt gondolom, hogy Svédország–Norvégia példája inkább hivatkozási alap volt, ami azt demonstrálta, hogy egy állam, egy államunió mint „Svédország és Norvégia” képes arra, hogy ilyen néven nemzetközi szerződő fél legyen, illetve a nemzetközi kapcsolatokban megjelenjen. Ezzel együtt is összességében az Ausztria és Magyarország közötti államkapcsolat tartalmát tekintve más fejedelmi unióknak meg nem feleltethető teljesen egyedi jogi konstrukciót jelentett.

norwegischen Union auch aufgeworfen hat. In diesem Beitrag habe ich mich vor, die Analogien und Unterschiede zwischen den beiden Staatenverbindungen und die möglichen Musterverschiebungen bei der Regelung der staatlichen Institutionen kurz zu untersuchen, wobei ein besonderer Fokus sich auf die Organisation des auswärtigen Dienstes und die Benennung der Staatenverbindung richtet.

SZABÓ, MÁTYÁS

“For Where the Two are not One but Two, the Two cannot be Called by the Same Name, but by the Name of Both”
Was the Swedish-Norwegian Union a Model for the Austro-Hungarian Dualist State Relationship?

(Abstract)

During the existence of the former Austro-Hungarian Monarchy, the question of the legal relationship between Austria and Hungary and the nature of the state union divided the domestic and Austrian constitutional legal theorists and politicians. The Monarchy was for the most characterised by legal scholars and politicians of the time as a real union, which even raised the possi-

bility of parallels with the Swedish-Norwegian Union. This study aims to briefly examine the analogies and differences between the two state unions, and the possible pattern shifts in the regulation of constitutional legal institutions, with a particular focus on the organisation of the common foreign service and the official designation of the state union.

Jegyzetek

- ¹ „A Kulturális és Innovációs Minisztérium EKÖP-24-4-I-40 kódszámú Egyetemi Kutatói Ösztöndíj Program – a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült.
- ² FERDINANDY Gejza: *Magyarország közjoga*. Budapest, 1902. Politzer Zsigmond és fia, 803. p.
- ³ GYÖRGY László: Az 1871-es cseh államjogi reformkísérlet és a magyar politika. In BARTHA Eszter – FÓRIS Akos – JUHÁSZ József – MEZEI Bálint – NAGY Éva Katalin – SZUDA Krisztina Eszter (szerk.): *Kelet-európai sorsfordulók. Tanulmányok a 80 éves Palotás Emil tiszteletére*. Budapest, 2016. L'Harmattan, 115–124. p.
- ⁴ SZABÓ Mátyás: Az 1907. évi osztrák–magyar vám- és kereskedelmi szerződés megújítására irányuló osztrák kormányzati törekvések. In KARLOVITZ Tibor János (szerk.): *Umverteilung von Kulturgütern. 2 Aufsätze in deutscher und 13 in ungarischer Sprache*. Großpetersdorf, 2022. Sozial und Wirtschafts Forschungsgruppe, 29–39. p.
- ⁵ SZABÓ Szilárd: *Bosznia-Hercegovina közjogi viszonya Ausztriához és Magyarországhoz 1878 és 1918 között*. (Doktori értekezés) Miskolc, 2010. Miskolci Egyetem, 179–180. p.
- ⁶ FAYER Gyula (szerk.): *Szilágyi Dezső beszédei. Negyedik kötet*. Budapest, 1913. Athenaeum, 263–299. p.
- ⁷ BUZA László: A magyar trónöröklésben megkívántató kellékek. *Jogtudományi Közlöny*, 1916. 35. sz. 301–303. p.
- ⁸ Az idevonatkozó elméleteket összefoglalja OLECHOWSKI-HRDLIČKA, Karin: *Die gemeinsamen Angelegenheiten der Österreichisch-Ungarischen Monarchie*. Frankfurt am Main, 2001. Peter Lang Europäischer Verlag der Wissenschaften, 192–201. p.; PÉTER László: Die Verfassungsentwicklung in Ungarn. In URBANITSCH, Peter – RUMPLER, Helmut: *Die Habsburgermonarchie 1848–1918. Band VII. Verfassung und Parlamentarismus. 1. Teilband. Verfassungsrecht, Verfassungsentwicklung, Zentrale Repräsentationskörperschaften*. Wien, 2000. Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 504–517. p.; STOURGH, Geralt: Der Dualismus 1867–1918. Zur staatsrechtlichen und völkerrechtlichen Problematik der Doppelmonarchie. In URBANITSCH, Peter – RUMPLER, Helmut: *Die Habsburgermonarchie 1848–1918. Band VII. Verfassung und Parlamentarismus. 1. Teilband. Verfassungsrecht, Verfassungsentwicklung, Zentrale Repräsentationskörperschaften*. Wien, 2000. Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1223–1230. p.; SZABÓ 2010. 39–54. p.; SZENTE Zoltán: *Kormányzás a dualizmus korában*. Budapest, 2011. Atlantisz, 183–198.
- ⁹ KÉPES György: Svédország és Norvégia uniója, 1814–1905. *Jogtörténeti Szemle*, 2019. 2–3. sz. 47. p.
- ¹⁰ KELSEN, Hans: *Österreichisches Staatsrecht. Ein Grundriss entwicklungsgeschichtlich dargestellt*. Tübingen, 1924. H. Laupp jr. 69–73. p.
- ¹¹ JURASCHEK, Franz: *Personal- und Realunion, Mit einem Anhang. Das rechtliche Verhältniss zwischen Oesterreich und Ungarn*. Berlin, 1878. Carl Hermann's Verlag. 15. p.
- ¹² PÜTTER, Johann Stephan: *Beyträge zum Teutschen Staats- und Fürstenrechte*. Göttingen, 1777. Verlage der Witwe Vandenhöck. 8–21. p.
- ¹³ JURASCHEK 1878.
- ¹⁴ KÉPES 2019. 47. p.
- ¹⁵ CONCHA Győző: *Politika. I. kötet Alkotmánytan*. Budapest, 1907. Grill Károly Könyvkiadó vállalata, 634. p.
- ¹⁶ WLASSICS Gyula: Az államkapcsolatok új elmélete. *Budapesti Szemle*, 1913. 436–438. sz. 179. p.
- ¹⁷ THALLÓCZY Lajos: A külügyek vezetése Svéd-Norvégiában nálunk. *Budapesti Szemle*, 1898. 260. sz. 165–216. p.
- ¹⁸ SZIJÁRTÓ M. István: Playing Second Fiddle. The Role of Hungary and Norway in the Foreign Policy of the Austro-Hungarian Monarchy and the Swedish-Norwegian Union: A Comparison. *Scandinavian Journal of History*, 1994. No. 2. 143–163. p. DOI: <https://doi.org/10.1080/03468759408579274>.
- ¹⁹ KÉPES 2019. 47–59. p., KÉPES György: Svédország és Norvégia egyesült királyságai (1814–1905). In BEKE-MARTOS Judit (szerk.): *Összetett állammodellek és a hatalommegosztás elve*. (Jogtörténeti Értekezések 58.) Budapest, 2022. Gondolat Kiadó, 13–31. p.;
- ²⁰ SZIJÁRTÓ M. 1994. 147. p.
- ²¹ Kép forrása: The Coat of Arms of the Union between Sweden and Norway. Szerző: Ssolbergi. *Wikimedia Commons*.
- ²² 1908. évi XII. törvénycikk a kölcsönös kereskedelmi és forgalmi viszonyoknak az Ő Felsege uralkodása alatt álló többi országokkal való szabályozása tárgyában Budapest 1907. évi október hó 8-án kötött szerződés beczikkelyezéséről.
- ²³ THALLÓCZY 1898. 175–176. p.
- ²⁴ NAGY Ernő: Jogirodalom. *Jogtudományi Közlöny*, 1883. 22. sz. 173. p.
- ²⁵ FAYER 1913. 30–31. p.
- ²⁶ FERDINANDY 1902. 83. p.
- ²⁷ SZABÓ Mátyás: A közös külügyminiszter nem képes felfogni - Magyarország ingerenciája a Duna-hajózás felett. BARNA Attila – BATHÓ Gábor – DELI Gergely – PERES Zsuzsanna – PÓKECZ-KOVÁCS Attila (szerk.): *Laudator temporis acti. Ünnepi tanulmányok a 65 éves Horváth Attila tiszteletére*. Budapest, 2024, Ludovika Kiadó. 665–672. p.
- ²⁸ Promemoria des kgl ungar Ministerpräsidenten Grafen Andrassy, dd Ofen, 10 Juli 1868. AT-OeStA/HHStA PA I 630-1. CDM V.
- ²⁹ Uo.
- ³⁰ Uo.
- ³¹ Uo.
- ³² THALLÓCZY 1898. 165. p.
- ³³ BALOGH Artúr: A dualizmus fejlődése. *Budapesti Szemle*, 1918. 493–495. sz. 101–102. p.
- ³⁴ Kiss István: *Magyar államjog*. Eger, 1886, Érseki-Lyceumi Könyvnyomda. 537. p.

